

PERSPEKTÍVY SLOVENSKEHO POĽNOHOSPODÁRSTVA V SÚČASNOSTI SO VSTUPOM DO EÚ

Alojz Podolák

Prof.Ing.Alojz Podolák, CSc., Katedra ekonomiky PEF VŠP, 949 76 Nitra

Súhrn:

Vstup krajín SVE do EÚ znamená prijímať jej podmienky a vyjadrovať požiadavky súvisiace s problematikou hospodárenia v špecifikách imaginality a vyššej koncentrácie výroby. V predvstupovom období odporúčam alternatívu dosiahnutia vyššej produkcie potravinových surovín, inováciu existujúcich výrobných a spracovateľských kapacít, ktorá s efektívnosťou subjektov bude základom stanovenia produkčných kvôt a kompenzačných platieb pri vstupe do EÚ.

Summary:

Accession of CEEC countries to EU means to accept its conditions and to express requirements related to problems of economy in specifics of imaginality and higher concentration of production. In pre-accession period I recommend an alternative of achieving higher production of food raw materials, innovation of existing productive and processing capacities which along with efficiency of subjects will form a base of fixing productive quotas and compensation payments on accession to European Union.

Kľúčové slová:

Harmonizácia, potravinová bezpečnosť, agrárna politika, protekcionizmus

Key words:

Harmonization, food safety, agricultural policy, protectionism

Po roku 1990 sa slovenské poľnohospodárstvo, obdobne ako i ďalšie krajiny SVE sa výrazne prispôbovalo.

Zjednodušila sa výrobná štruktúra, zvýšil sa počet výrobných subjektov, znížila sa priemerná veľkosť veľkovýrobných subjektov /PD v priemere 1600 ha, ŠM 2400 ha a súkromné farmy v priemere len 22 ha/.

Zdôrazňujem, že primeraná veľkovýroba vyjadrená plošne, tržbami, počtom pracovníkov, znamená štandardnú výrobu potravinových surovín a tvorí materiálovú bázu koncentrovaného potravinárskeho priemyslu marketingového toku potravín.

Agrárne politiky v svetovom poľnohospodárstve v rokoch 1980 - 1990 vplývajú na tendencie a zmeny v štruktúre výrobných subjektov.

Vo vyspelých krajinách je tendencia znižovania počtu veľkofariem, ale zvyšuje sa ich podiel na tržbách fondu potravín.

I v EÚ za posledných 10 rokov znížil počet fariem o 15 %, vzrastá počet malých a stredných fariem, ale pozornosť agrárnej politiky sa sústreďuje na stredné a veľké farmy.

Priemerná plošná koncentrácia v EÚ /r. 1994/ predstavuje 24,2 ha. Ale napríklad vo Veľkej Británii 126 ha, vo Francúzsku a Luxembursku 50 ha, najnižšia koncentrácia v Grécku 5,80 ha a v Taliansku 10 ha.

Nad 100 ha v EÚ je len 2,5 % fariem, ale vo Veľkej Británii až 20 %, Holandsku 16 %, v Portugalsku len 0,2 %.

Na Slovensku SHR majú len 8 ha, v ČR vyše 100 ha.

Družstevné subjekty SR sa na výmere podieľajú 68 %, v ČR 50 %, v MR 17 % a v Poľsku 3-4 %. Do 500 ha máme 72 podnikov a nad 2500 ha 164 podnikov.

Štátne podniky na rozlohe p.o. na Slovensku sú zastúpené 23 %, v MR 40 %, v ČR a Poľsku 14 %.

Pre výrobu potravín nie sú najdôležitejšie vlastnícke vzťahy, ale najmä agrárny model, typ subjektu a jeho plošná koncentrácia a podiel jeho produkcie na tržnom fonde potravín.

Napríklad i v USA, superfarmy s tržbami nad 500 tisíc USD sa na počte fariem podieľajú len 1 %, ale na tržbách poľnohospodárstva USA vyše 30 %.

Agrárne politiky i v jednotlivých krajinách OECD v tomto období boli zamerané na dosiahnutie vlastnej sebestačnosti. Napríklad, krajiny EÚ v rámci OECD dosiahli v roku 1993 nasledovnú sebestačnosť:

- obilie 120 % /Veľká Británia 125 %, SRN 114 %, ale Holandsko len 29 %/, Slovensko 109 %,
- cukor 128 % /Francúzsko 235 %, Belgicko 222 %, Španielsko a Grécko len okolo 70 %/, SR 66 %,
- zemiaky 101 % /Holandsko 135 %, ďalšie krajiny len 90 %/, SR 85 %,
- víno 115 % /Taliansko 127 %, Grécko 120 %, Francúzsko 113 %/, SR 95 %,
- mliečne bielkoviny 119 % /Holandsko 1221 %, Dánsko 437 %, Veľká Británia 85 %/,
- mliečny tuk 105 % /Dánsko 217 %, Holandsko 152 %/,
- sušené mlieko 153 % /Holandsko 12600 %, Nemecko 462 %/,
- syr 107 % /Dánsko 365 %, Fínsko 404 %/,
- maslo 121 % /Holandsko 1233 %, Dánsko 124 %/,
- vajčička 101 % /Holandsko 318 %/,
- mäso 102 % /Dánsko 329 %, Írsko 300 %/, SR 110 %,

- ovčie a kozie mäso 81 % /Írsko 325 %, Holandsko 156 %/,
- oleje a tuky 70 % /jedine Grécko cez 100 %/, SR 90 %, atď.

Do sebestačnosti EÚ je snaha všetkých krajín SVE.

Do pozície sebestačnosti sa v podstate dostalo i Slovensko, ale oproti krajinám Európy a USA je podstatná diferenciácia v dotačnej náročnosti /na obyvateľa, na ha, na pracovníka, na farmu/ a najmä rozdiel v politike substitúcie medzi pôdou, kapitálom a prácou, čiže účinnosťou dotácií k úrovni cien výrobných faktorov. V krajinách vyspelej Európy sa za 30 rokov cena pôdy zvýšila 3x, cena práce 2,5x, ale cena energie a chémie len 1,5x.

Na Slovensku až po roku 1990 sa prakticky stanovila cena pôdy /3x sa zvýšila/, cena práce klesla, ale zároveň sa prudko zvýšila cena techniky, energie a chémie /vyše 300 %/. Vo vyspelých krajinách najmä cena práce a techniky predurčuje vysokú produktivitu práce a cena pôdy a z nej dorobenej produkcie súvisí s vysokou intenzitou výroby.

Vplyv agrárnych politík v riešení sebestačnosti treba chápať i v súvislosti makroekonomických pozícií jednotlivých krajín, najmä z aspektu:

- podielu poľnohospodárstva a potravinárstva na HDP /6-7 %/,
- z hľadiska problémov zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva a podielu poľnohospodárstva na nezamestnanosti: zamestnanosť vlastná a cudzia /V. Británia 30 %/, zamestnanecký vzťah a vlastnícky vzťah,
- poľnohospodárska produkcia a výkony nepoľnohospodárskej činnosti v poľnohospodárstve /na tvorbe zisku až 80-90 %/,
- výrobné ceny a spotrebiteľské ceny,
- ceny potravín ako brzda inflácie národného hospodárstva /ČR/,
- poľnohospodárstvo, ako faktor nositeľ regionálneho rozvoja a rozvoja vidieka, regionálnej nasýtenosti,
- koncentrácia výroby práce, kapitálu, koncentrácia plošná, zvierat ako faktor ekologickej stability, atď.

Podstatne sa znížili stavy hospodárskych zvierat, výrazne až neefektívne sa znížila spotreba vstupov, ponuka poľnohospodárskych produktov a ich produkčná kapacita v r. 1995 oproti roku 1989:

- napríklad obilia na 80 %,
- kravského mlieka na 60 %,
- cukrovej repy na 82 %,
- ovocia na 33 %,
- olejnin na 90 %,
- jatočného mäsa na 70 %, atď.

I keď tento pokles považujeme za živelný /akademicky vyjadrené v r. 1990 - 1992 za agrárne usmernený/ mal najväčší dopad na roľníka - prvovýrobcu a až druhotne na nízke využitie projektových spracovateľsko - potravinárskych kapacít:

- mliekárenský priemysel využíva kapacity na 35-40 %,
- cukrovary na 75 %,
- cestoviny, mlyny na 70 %,
- mäso priemysel - bitúngy na 50 - 60 %.

Doterajšia a z časti i súčasná dôchodková pozícia v poľnohospodárstve nevytvára dostatok zdrojov na realizáciu zásadných technických a technologických zmien. Pochopiteľne predznačená situácia znamenala disparitu poľnohospodárstva k národnému hospodárstvu, prejavila sa diferencovaná miera zhodnotenia vloženého kapitálu a rozdielna dynamika vývoja nominálnych miezd pracovníkov v poľnohospodárstve.

Recesia zasiahla prvovýrobcov potravín, spracovateľov potravín a najmä občanov - spotrebiteľov potravín.

V podmienkach Slovenska prechod na trh po roku 1990 znamenal pozitíva i negatíva. Z pozitív zvýrazňujem:

- zlepšenie situácie v náprave vlastníckych vzťahov,
- znížil sa vplyv monopolu spracovateľských úsekov,
- prejavila sa dynamika rastu produktivity práce,
- zredukovala sa spotreba mäsa,
- nižšia koncentrácia zvierat a jej vplyv na znižovanie ekologického zaťaženia,
- poklesom počtu pracovných síl sa prejavil rast produktivity práce.

Z výsledkov roku 1994 konštatujeme, že 40 % podnikateľských subjektov vykazuje zisk, výroba sa zvýšila o 14 % a čistá produkcia o 22 %. Pretrváva nedostatok investícií a ďalších finančných zdrojov. Asi 30 - 40 % podnikov sa nevie trhovo prispôsobiť.

Komparácia spotreby potravín na Slovensku napríklad z ČR je nasledovná:

- mäsa skonzumujeme o 8 kg na obyvateľa menej,
- mlieka o 15 litrov menej,
- cereálnych výrobkov o 10 kg viac,
- masla o 2 kg menej,
- cukru o 5 kg menej,
- zemiakov o 10 kg menej.

Na dovoze potravín do SR sa EÚ podieľa asi 28 %, ČR 37 %, vývoz smeruje do ČR 55 %, do EÚ 15 %.

Na pasívnom salde /6,9 mld Sk - Fco/ sa ČR podieľa asi 5 % a EÚ 53 %.

Vyjadrujem presvedčenie, že i malé krajiny medzi nimi i SR, ČR, by mali mať v trhu EÚ svoje miesto. Kompetitívnosť a komparatívnosť hodnotenia ich výsledkov a činností sú

kritéria najzákladnejšie. Súčasná koncentrácia výroby /koncentrácia plošná, pracovná, kapitálová/ v krajinách SVE k západným krajinám je kontraverzná a pritom výsledky sú iné, ako očakávame. Uvádzam tiež, že naše inštitucionálne - byrokratické, prispôsobovanie je jednoduchšie, ako všeobecná transformácia na podmienky EÚ. Podnikateľské subjekty ani pri relatívne vysokej koncentrácii nie sú schopné vyžiť z poľnohospodárskej činnosti. Obdobne i subjekty EÚ najvyššie osobné a podnikové dôchodky vykazujú s foriemi kombinovanej výroby a za pomoci cudzej práce.

Literatúra:

- Bielik, P. : Ekonomické predpoklady prosperity podniku. In. : Legislatívne predpoklady podnikateľskej činnosti poľnohospodárstva, Nitra VŠP 1995, s.113 - 118.
- Kuzma, F. : Možnosti udržania poľnohospodárstva v nekonkurenčných výrobných podmienkach. In: Agrárna politika v období prechodu na trhovú ekonomiku. Vydavateľstvo RÉKA, Bratislava 1993.
- Podolák, A. : Tendencie vývoja agrárnych politík a potravinová bezpečnosť. In: Zborník referátov, FAO, Modra 1995.
- Podolák, A. : Špecifiká marginality pri vstupe do EÚ. In: Zborník referátov IČU, České Budějovice 1995.